

شناسایی و رتبه بندی موانع جریان دانش در کتابخانه های دانشگاه آزاد اسلامی*

عسگر اکبری

عضو هیأت علمی گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران. akbari1149@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۹/۵/۲۷ تاریخ پذیرش: ۹۹/۱/۲۵

چکیده

هدف: شناسایی و رتبه بندی موانع جریان دانش به منظور پیاده سازی استقرار مدیریت دانش در کتابخانه های دانشگاه آزاد اسلامی است.
روش پژوهش: روش پژوهش پیمایشی بود. جامعه آماری پژوهش کلیه مدیران کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی با حداقل ۲ کارمند بودند که ۶۰ مدیر در پژوهش شرکت داده شدند. ابزار جمع آوری داده ها پرسشنامه محقق ساخته بود که سنجش پایایی آن با محاسبه آلفای کرونباخ ۰/۸۷ به دست آمده است. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از آزمون فریدمن و با نرم افزار اس. پی. اس. ویرایش ۲۲ انجام شده است.

یافته ها: از بیشترین تا کمترین موانع شامل: عوامل مدیریتی با میانگین رتبه ۷/۵۱، عوامل فن آوری با میانگین رتبه ۷/۲۵، عوامل سازمانی با میانگین رتبه ۶/۲۴، عوامل فردی با میانگین رتبه ۴/۵۷، منع دانش با میانگین رتبه ۳/۶۰، عوامل ماهوی دانش با میانگین رتبه ۳/۱۰، کانال های ارتباطی با میانگین رتبه ۲/۷۳ و عوامل زمانی با میانگین رتبه ۱/۰۱ بود.

نتیجه گیری: نتایج نشان داد عوامل هشتگانه موانع جریان دانش، پیاده سازی استقرار مدیریت دانش در کتابخانه های دانشگاه آزاد اسلامی محدودیت ایجاد می کنند. جهت رفع موانع توجه به عوامل مدیریتی از اولویت های اساسی کتابخانه ها است.

واژه های کلیدی: مدیریت دانش، جریان دانش - موانع، دانشگاه آزاد اسلامی - کتابخانه ها.

* این مقاله برگرفته از پایان نامه دکترای با عنوان «شناسایی و اولویت بندی موانع جریان دانش براساس چرخه مدیریت دانش در کتابخانه های دانشگاهی و ارائه الگوی کاربردی» می باشد.

مقدمه

در قرن بیست و یکم، دانش بیشترین ارزش خود را در سازمان و سازماندهی به دست می آورد و موفقیت سازمان ها در این قرن منوط به استفاده از دانشی است که در فرآیندهای کلیدی بدان نیاز دارند یا آن را به کار می برند. دانش به دلیل ماهیتش، اما برخلاف سایر منابع از جمله منابع انسانی، منابع مالی، منابع فنی و... در سازمان مورد توجه قرار نگرفته است. بسیاری از سازمان ها بدلیل عدم استفاده از منابع دانش یا اشتراک گذاری آن با مخاطرات فراوانی روبه رو شده اند (البوسعیدی^۱ و همکاران، ۲۰۱۰).

مدیریت دانش، دیدگاه برنامه ریزی شده و ساختارمند برای ایجاد، به اشتراک گذاری و ذخیره کردن دانش به عنوان دارایی سازمانی است که برای ارتقای توانمندی، سرعت و اثربخشی سازمان در ارائه محصولات یا خدمات برای مشتریان در راستای استراتژی کسب و کار است (اخوان، پیمان و همکاران، ۱۳۸۹). مدیریت دانش فرآیند خلق ارزش از دارایی های ناملموس سازمان می باشد (ویروساک^۲، ۲۰۱۰؛ نقل در حلاجیان، ۱۳۹۵). مدیریت دانش از دیدگاه های مختلف و با رویکردهای متفاوت تعریف شده است. از دیدگاه رایج مدیریت دانش، شامل همه روش هایی است که سازمان، دارایی های دانش خود را اداره می کند که شامل چگونگی جمع آوری، ذخیره سازی، انتقال، به کارگیری، به روز رسانی و ایجاد دانش است (علیپور، ۱۳۹۳). همچنین داوِنپورت (۱۹۹۸)، مدیریت دانش را به عنوان جمع آوری، توزیع و استفاده کارا از منابع دانش تعریف کرده است. در این میان سازمان هایی که درجه بالایی از خلاقیت و عملکرد کاری دارند دانش خود را به صورت اثربخشی مدیریت می کنند (کورادو و راموس^۳، ۲۰۱۰).

موانع جریان دانش، معمولاً موانعی را ایجاد می کند که باعث بروز محدودیت های موقتی، کمبود انگیزه در کارمندان، کمبود آگاهی و عدم هماهنگی کافی میان بخش ها می شود، در نتیجه هزینه سنگینی را به سازمان تحمیل می کند. لذا شناخت موانع و

تلاش برای از بین بردن آن ها می تواند باعث تسهیل و بهبود روند مدیریت دانش شود (حقیقت طلب، ۱۳۹۳). امروزه هدف اجرای سیستم مدیریت دانش در سازمان، درک این موضوع است که چه موانعی در مسیر جریان دانش وجود دارد و چه تأثیری بر پیشرفت آن می گذارد، به همین جهت برای سازمان شناسایی موانعی که ممکن است در حین توسعه و تسهیم برنامه های مدیریت دانش با آن برخورد کنند ضروری به نظر می رسد (دس اوزا^۴، ۲۰۰۳).

کتابخانه های دانشگاه آزاد اسلامی، بعد از گذشت چند دهه که از عمر مدیریت دانش می گذرد، هنوز در گیر در اختیار گرفتن داده ها و تبدیل آن ها به سطوح بالاتری از اطلاعات و دانش هستند. این فعالیت فقط بخشی از فرایند مدیریت دانش است که آن ها انجام می دهند، در صورتی که کارکرد اصلی مدیریت دانش به کارگیری و نوآوری است. کتابخانه ها برای پیاده سازی مدیریت دانش تلاش چشم گیری نکرده اند و در واقع، بخشی از وظایف مدیریت دانش را انجام دادند، در صورتی که خود در بطن مدیریت دانش هستند. ضعف در توانایی طراحی نقشه راه دانش، احتکار دانش به وسیله کارکنان دانشی، فرصت کم اشتراک گذاری دانش، غفلت از مزایای اشتراک دانش و ناتوانی خلق دانش جدید از ترکیب های مختلف دانش موجود، موانع و محدودیت هایی هستند که عملکرد موفقیت آمیز کتابخانه ها را با چالش مواجه ساخته اند. این موانع ضمن این که هزینه سنگینی به کتابخانه ها تحمیل می کنند، موجب از دست دادن مزایای مدیریت دانش و خارج شدن آن ها از گردونه رقابت های دانشی نیز می گردند.

بنابراین آنچه مطرح است این است که آیا کتابخانه های دانشگاه آزاد اسلامی، موانع جریان دانش را در مسیر پیاده سازی مدیریت دانش شناسایی کرده اند و از عوامل موفقیت و شناخت موانعی که موجب محدودیت در مدیریت دانش می شوند آگاه هستند. بررسی های انجام شده نشان می دهند، شواهد کمی از حضور کتابداران دانشگاهی در برنامه های مدیریت دانش وجود دارد و اصولاً بیشتر آنها از مفهوم و عملکرد و قابلیت های

1. AL- Busaidi

2. Wirosack

3. Curado, M. & Ramos, I

4. Desouza

تهران انجام دادند. روش پژوهش پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود. جامعه آماری پژوهش ۲۵۶ نفر از شاغلین و کارکنان در ۳۰ شرکت دانش‌بنیان مستقر در پارک علم و فن آوری دانشگاه تهران بود. نتایج حاصله حاکی از این بود که جریان دانش در شرکت‌های مورد پژوهش، به‌جز در مؤلفه مکانیسم‌های جریان دانش که دو نوع سنتی و دیجیتالی را مدنظر قرار داده بودند، در سایر مؤلفه‌ها (ورودی‌های دانش، میزان آگاهی کارکنان، فرهنگ سازمانی، ساختار سازمانی، برنامه‌ریزی برای جریان دانش و اشتراک دانش) از وضعیت مطلوبی برخوردار نبودند.

حسینی‌شاوون، یوزباشی و نسل‌سراجی (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان "وضعیت مدیریت دانش و عوامل مؤثر بر استقرار آن در دانشگاه علوم پزشکی تهران" با هدف بررسی وضعیت مدیریت دانش و عوامل مؤثر بر استقرار آن از منظر کارکنان ستادی دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام دادند. روش پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-پیمایشی بود. نمونه مورد نظر شامل ۹۶ نفر بوده است که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از این بود که مدیریت دانش از وضعیت نسبتاً مطلوبی در میان کارکنان برخوردار بوده، به‌علاوه متغیرهای فرهنگ سازمانی، عوامل مدیریتی، زیرساخت‌های فن‌آوری اطلاعات، ساختار سازمانی، عوامل محیطی، ساختار دانش و مشارکت کارکنان را به‌ترتیب از عوامل مؤثر بر استقرار مدیریت دانش برشمردند.

نعمتی‌انارکی و نوشین‌فرد (۱۳۹۳) پژوهشی با عنوان "بررسی عوامل سازمانی مؤثر بر اشتراک دانش از دیدگاه اعضای هیأت علمی" با هدف بررسی عوامل سازمانی مؤثر بر اشتراک دانش انجام دادند. روش پژوهش ترکیبی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه و مصاحبه بود. جامعه آماری، نمونه ۴۲۳ نفری از اعضای هیأت علمی شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی بود. نتایج حاکی از آن بود که عوامل سازمانی با اشتراک گذاری دانش درون سازمانی با برون سازمانی رابطه معناداری داشت. لذا با توجه به نقش و اهمیت عوامل سازمانی در سازمان‌های آموزشی و پژوهشی توصیه می‌شود در استقرار مدیریت دانش به شکل عام و

مدیریت دانش بی‌اطلاع هستند (ابول و آکسبرو^۱). از طرفی نداشتن شناخت درست از وضعیت کتابخانه با فلسفه بهبود شرایط در تضاد است؛ بنابراین از طریق مطالعه دقیق می‌توان موانع را شناسایی و در راستای اهداف تعیین شده برای بهبود شرایط اقدام کرد.

با توجه به اهمیت مدیریت دانش و مزایای بی‌شمار استفاده از آن در کتابخانه‌های دانشگاهی، پژوهش سعی دارد عوامل مؤثری که موجب محدودیت در چرخه مدیریت دانش (خلق، شناسایی، جمع‌آوری، مرور، به‌اشتراک‌گذاری، دسترسی به دانش و بکارگیری دانش) می‌شوند را مورد بررسی قرار دهد، که این امر مستلزم شناسایی موانع جریان دانش و تعیین میزان اهمیت این موانع در مدیریت دانش است.

از آنجا که تا به حال پژوهشی به‌طور گسترده در تئوری و عمل در راستای موانع جریان دانش در کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی انجام نشده است و نقش کتابخانه‌های دانشگاه در مدیریت دانش از اهمیت زیادی برخوردار است، لذا پژوهش با هدف شناسایی موانع جریان دانش برای استقرار مدیریت دانش در کتابخانه‌های دانشگاهی انجام شده است. در این راستا پژوهش‌هایی انجام شده است که به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود.

مقتدایی (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی موانع دانش‌آفرینی در آموزش عالی از دید اعضای هیأت علمی دانشگاه اصفهان" با هدف بررسی موانع دانش‌آفرینی انجام داد. روش پژوهش توصیفی-پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود. جامعه آماری پژوهش نمونه ۲۰۰ نفر از اعضای هیأت علمی بودند. نتایج حاصل نشان داد که میزان موانع فردی، میزان موانع سازمانی و میزان موانع فن‌آوری بالاتر از سطح متوسط قرار دارند.

حسن‌زاده و تیموری‌تابیه (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان "جریان دانش در شرکت‌های دانش‌بنیان پارک علم و فن آوری دانشگاه تهران و ارائه مدل مفهومی" با هدف شناسایی و تحلیل جریان دانش در شرکت‌های دانش‌بنیان پارک علم و فن آوری دانشگاه

1. Abell & Oxbrow

رابطه با (الف) نقش و اهمیت مشارکت با تصمیم گیرندگان محیط زیست در سطح شخصی، (ب) نقش و اهمیت مشارکت با تصمیم گیرندگان محیط زیست در سطح نهادی، (ج) موانع فعلی برای مشارکت با تصمیم گیرندگان محیط زیست (ه) گزینه‌هایی برای غلبه بر موانع موجود با تصمیم گیرندگان محیط زیست، بررسی شد. نتایج بررسی نشان داد که دانشمندان دریایی استرالیا به کار بستن نظرهای تصمیم گیرندگان را در حوزه تخصصی شان التزام آور می‌دانند و همکاری و ارتباط با تصمیم گیرندگان را در سطح شخصی با اهمیت می‌دانند. موانعی که مانع فعالیت‌های تعامل می‌شوند؛ عبارتند از: اقدامات ناکافی اثرات علمی برای فعالیت‌های مشارکتی، نبود پشتیبانی سازمانی برای فعالیت‌های تعاملی، نبود زمان کافی برای انجام فعالیت‌های تعاملی در کنار مسئولیت‌های دیگر و نبود بودجه مناسب برای حمایت از فعالیت‌های تعاملی. برای غلبه بر این موانع، شرکت کنندگان نیاز به نوآوری از طریق موسسات پژوهشی و آژانس‌های تصمیم گیری برای ترویج فرهنگی هستند که به موجب آن فعالیت‌های مبادله دانش به‌عنوان کسب و کار اصلی برای دانش پژوهان به رسمیت شناخته شود و برای آن پاداش مناسب در نظر گرفته شود.

اکل^۲ (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان "موانع جریان دانش" با هدف شناسایی امکان تغییر فن آوری در بخش خصوصی با کمک دانش تولید شده در دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی دولتی پرداخت. اگرچه عدم اثربخشی و یا عدم موفقیت انتقال دانش در مناطق مختلف، کشورها، صنعتی و یا فرم همکاری و انتخاب انواع مطالعات به عنوان نقطه شروع سؤال از موانع انتقال و تأثیر آنها در فرایند دانش می‌توان اشاره کرد، تاکنون علاقه متمرکز در پژوهش‌های اقتصادی نبوده است که تنها موانع انتقال دانش عجولانه بیان شوند. هدف این است که به سمت بسته شدن این شکاف تحقیقات گام برداشته شود تا به وسیله این معیارهای مهم که مانع انتقال دانش می‌شوند بر اندازه شرکت با تمرکز خاص صورت گیرد.

اشتراک دانش به شکل خاص به ابعاد مختلف این عوامل در سازمان‌ها توجه همه‌جانبه‌ای صورت گیرد.

منوریان، فضلی و مصباحی (۱۳۹۳) پژوهشی تحت عنوان "شناسایی و رتبه‌بندی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده تسهیم دانش در یک سازمان دولتی" با هدف بررسی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده بر تسهیم دانش صورت دادند. روش پژوهش توصیفی-همبستگی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود. جامعه آماری پژوهش ۱۵۰ نفر از مدیران و کارکنان یک سازمان دولتی بود. نتایج حاکی از این بود که فرهنگ سازمانی، ساختار سازمانی، فن آوری اطلاعات، حمایت و تعهد مدیریت ارشد و عوامل فردی بر تسهیم دانش سازمان دولتی مؤثر هستند. همچنین یافته‌ها مبین این بود که یک مانع فردی، چهار مانع سازمانی و دو مانع فن آورانه از جمله مهم‌ترین موانع موجود بر سر راه تسهیم دانش در سازمان دولتی هستند.

حقیقت‌طلب (۱۳۹۲) پژوهشی با عنوان "شناسایی و استخراج موانع جریان دانش مبتنی بر سطوح مدل بلوغ مدیریت دانش سازمان" با هدف شناخت موانع جریان دانش و تسهیل و بهبود روند مدیریت دانش انجام داد. روش پژوهش پیمایشی-توصیفی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود. جامعه آماری پژوهش مدیران و مهندسين شرکت نفت و گاز پارس بود. نتیجه پژوهش نشان داد که مهم‌ترین موانع در کل چرخه مدیریت دانش شامل رهبری ناکارآمد، دانش اعتبارسنجی نشده، ناسازگاری سیستم-های فن آوری اطلاعات با فرایندهای موجود، داشتن انتظارات غیرواقعی کارکنان و نبود تناسب توانایی افراد و کمبود زمان ارتباط و تعامل بین افراد می‌باشد.

کیتانویچ^۱ و همکاران (۲۰۱۵) پژوهشی با عنوان "غلبه بر موانع تبادل دانش برای مدیریت منابع انطباقی؛ از دیدگاه دانشمندان دریایی استرالیا" با این هدف که برای مدیریت پایدار منابع طبیعی نیازمند تبادل دانش بین دانشمندان و تصمیم‌گیرندگان محیط‌زیست است، انجام داده‌اند. روش پژوهش تحلیلی-پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود. جامعه آماری پژوهش، با نمونه ۷۸ نفری دانشمندان دریایی استرالیا در

². Eckl

¹. Kitarnovich

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر ماهیت توصیفی و از نظر روش اجرا پیمایشی بود. جامعه آماری پژوهش شامل مدیران ۸۰ کتابخانه دانشگاه آزاد اسلامی بود که در سال ۱۳۹۷ حداقل دارای دو کارمند بودند. از تعداد کل جامعه شرکت داده شده در پژوهش، تعداد ۶۰ مدیر در پژوهش شرکت نمودند. گردآوری داده‌ها با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته انجام شد. میزان ضریب اعتماد یا پایایی پرسشنامه با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ ۰/۸۷ به دست آمد و روایی صوری - محتوایی توسط چند تن از متخصصین مورد تأیید قرار گرفت.

برای تجزیه و تحلیل آماری برای توصیف جداول فراوانی داده‌ها از آمار توصیفی و از آزمون فریدمن برای آمار استنباطی از نرم افزار اس.پی.اس.اس. ویرایش ۲۲ استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی مربوط به اطلاعات جمعیت‌شناختی مدیران کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی به شرح زیر می‌باشد.

لین، تان و چانگ^۱ (۲۰۰۸) پژوهشی با عنوان "مدل اکتشافی از موانع جریان دانش در سازمان‌های بهداشتی" با هدف شناسایی چارچوب نظری فعالیت‌های فرهنگی انجام دادند. روش پژوهش کیفی اکتشافی و داده‌ها از طریق مصاحبه جمع‌آوری شدند. جامعه آماری پژوهش مدیران مراکز بهداشتی بودند. یافته‌ها نشان داد که جریان دانش پنج مانع: منبع دانش، گیرنده دانش، انتقال دانش، بافت جریان دانش، و بافت سازمانی دارد که با یکدیگر مرتبط نیز هستند.

خلیفه، لیو^۲ (۲۰۰۳) پژوهشی با عنوان "عوامل تعیین کننده موفقیت برنامه‌های مدیریت دانش"، به منظور شناسایی عوامل کلیدی در موفقیت برنامه‌های مدیریت دانش با این فرضیه که چه عواملی در موفقیت برنامه‌های مدیریت دانش سهیم هستند؟ انجام دادند. روش پژوهش، کیفی و ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه پنج گزینه‌ای لیکرت بود. جامعه آماری پژوهش ۱۰۰۰ نفر از اساتید ممتاز علوم پزشکی بودند که به صورت تصادفی انتخاب شده بودند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که عوامل سازمانی تأثیرگذار بر مدیریت دانش عبارتند از: استراتژی مدیریت دانش، رهبری دانش، فرهنگ سازمانی دانش و درگاه‌های دانش می‌باشند. همچنین در این پژوهش ایجاد، انتقال، به-کارگیری و حفظ دانش به عنوان فرایندهای مدیریت دانش معرفی شدند.

بررسی پیشینه‌های موجود نشان می‌دهند که عوامل تأثیرگذار بر عملکرد جریان دانش، از جمله: «ویژگی‌های دانش، منبع دانش، دریافت دانش، عوامل زمینه‌ای دانش و مکانیزم‌های انتقال دانش» (لین، وو، یین^۳، ۲۰۱۲) در کم و کیف پیاده‌سازی استقرار مدیریت دانش از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. بنابراین پژوهش در پی پاسخ به این سؤال که موانع عوامل مؤثر ماهوی دانش، منبع دانش، کانال‌های ارتباطی، عوامل زمانی، عوامل مدیریتی، عوامل سازمانی و عوامل فن‌آوری دانش در کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی چگونه است؟ انجام شده است.

¹ Lin, tan & chang

² Khalifa & Liu

³ Lin, Wu, & Yen

جدول ۱. توزیع فراوانی وضعیت جنسی پاسخ دهندگان

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
زن	۳۵	۵۸	۵۸
مرد	۲۵	۴۲	۱۰۰
کل	۶۰	۱۰۰	

با توجه به جدول ۱، ۳۵ نفر (۵۸ درصد) از پاسخ دهندگان زن هستند که بیشترین میزان را به خود اختصاص دادند و کمترین فراوانی ۲۵ نفر (۴۲ درصد) مربوط به پاسخ دهندگان مرد می باشد.

جدول ۲. توزیع فراوانی وضعیت نوع رشته پاسخ دهندگان

نوع مدرک	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
علم اطلاعات و دانش شناسی	۳۶	۶۰	۶۰
غیرمرتبط با علم اطلاعات و دانش شناسی	۲۴	۴۰	۱۰۰
کل	۶۰	۱۰۰	

با توجه به جدول ۲، ۳۶ نفر (۶۰ درصد) از پاسخ دهندگان دارای رشته علم اطلاعات و دانش شناسی هستند که بیشترین میزان را به خود اختصاص دادند و کمترین فراوانی ۲۴ نفر (۴۰ درصد) مربوط به پاسخ دهندگان غیر مرتبط با رشته علم اطلاعات و دانش شناسی می باشد.

جدول ۳. توزیع فراوانی وضعیت سوابق کاری پاسخ دهندگان

سابقه کار	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
تا ۵ سال	۱۹	۳۲	۳۲
۶-۱۰	۱۲	۲۰	۵۲
۱۱-۱۵	۱۸	۳۰	۸۲
۱۶-۲۰	۵	۸	۹۰
۲۱ به بالا	۶	۱۰	۱۰۰
کل	۶۰	۱۰۰	

با توجه به جدول ۳، ۱۹ نفر (۳۲ درصد) از پاسخ دهندگان دارای سابقه تا ۵ سال کار هستند که بیشترین میزان را به خود اختصاص دادند و کمترین فراوانی ۵ نفر (۸ درصد) مربوط به پاسخ دهندگان ۱۶-۲۰ سال سابقه کار است.

جدول ۴. توزیع فراوانی وضعیت مدرک دانشگاهی پاسخ‌دهندگان

مدرک دانشگاهی	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
کارشناسی	۱۵	۲۵	۲۵
کارشناسی ارشد	۲۴	۴۰	۶۵
دکتر	۲۱	۳۵	۱۰۰
کل	۶۰	۱۰۰	

نتایج زیر در پاسخ به سؤال پژوهش که موانع عوامل مؤثر ماهوی دانش، منبع دانش، کانال‌های ارتباطی، عوامل زمانی، عوامل مدیریتی، عوامل سازمانی و عوامل فناوری دانش در کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی چگونه است؟ ارائه می‌گردد.

با توجه به جدول ۴، ۲۴ نفر (۴۰ درصد) از پاسخ‌دهندگان دارای مدرک کارشناسی ارشد هستند که بیش‌ترین میزان را به خود اختصاص دادند و کم‌ترین فراوانی ۱۵ نفر (۲۵ درصد) مربوط به پاسخ‌دهندگان کارشناسی است.

جدول ۵. آماره‌های توصیفی ابعاد موانع جریان دانش

ابعاد	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	درصدها		
						۷۵	۵۰	۲۵
ماهوی دانش	۶۰	۱۵/۵۶	۲/۵۲۶۹۲	۱۰	۲۰	۱۴	۱۵	۱۸
منبع دانش	۶۰	۱۷/۱۶	۲/۷۳۱۹۰	۱۲	۲۰	۱۵	۱۸	۱۹
کانال‌های ارتباطی	۶۰	۱۴/۸۸	۲/۸۲۸۹۸	۸	۲۰	۱۳	۱۴	۱۷
عوامل زمانی دانش	۶۰	۷/۶۰	۱/۳۰۴۴۹	۶	۱۰	۶	۸	۹
عوامل مدیریتی دانش	۶۰	۳۲/۴۰	۴/۳۶۹۳۹	۲۵	۴۰	۲۹	۳۱	۳۶
عوامل سازمانی دانش	۶۰	۲۶/۷۵	۴/۳۴۳۸۱	۱۸	۳۴	۲۴	۲۶	۳۰
عوامل فردی دانش	۶۰	۱۹/۳۱	۳/۶۳۳۶۱	۱۰	۲۵	۱۸	۲۱	۲۱
عوامل فن‌آوری دانش	۶۰	۳۲/۰۱	۶/۴۶۳۷۰	۲۳	۴۵	۲۸	۲۹	۳۹

میزان را به خود اختصاص داده و کم‌ترین میانگین مربوط به عوامل زمانی می‌باشد.

با توجه به جدول ۵، میانگین، انحراف معیار، بیشینه و کمینه و چارک‌های حاصل از سؤالات هشت‌گانه ابعاد موانع جریان دانش را نشان می‌دهد، عوامل مدیریتی با میانگین ۳۲/۴۰ بیش‌ترین

جدول ۶. میانگین رتبه های ابعاد جریان دانش

اولویت	میانگین رتبه ها	ابعاد
۶	۳/۱۰	ماهوی دانش
۵	۳/۶۰	منبع دانش
۷	۲/۷۳	کانال های ارتباطی
۸	۱/۰۱	عوامل زمانی
۱	۷/۵۱	عوامل مدیریتی
۳	۶/۲۴	عوامل سازمانی
۴	۴/۵۷	عوامل فردی
۲	۷/۲۵	عوامل فن آوری

مهم ترین بُعد از موانع جریان دانش مورد توجه قرار گیرد. بُعد «عوامل فناوری» نیز با میانگین رتبه ۷/۲۵ در درجه دوم اهمیت قرار گرفته است. بُعد «عوامل زمانی» نیز با میانگین رتبه ۱/۰۱ کم ترین رتبه و کم ترین اهمیت را در مؤلفه ابعاد جریان دانش دارد.

با توجه به جدول ۶، میانگین رتبه بُعد عوامل مدیریتی ۷/۵۱ به دست آمده است که از میانگین رتبه سایر ابعاد بیشتر می باشد. لذا می توان نتیجه گرفت که «عوامل مدیریتی» دارای اهمیت بیشتری نسبت به سایر ابعاد می باشند. این بُعد به نقش عوامل مدیریتی در موانع جریان دانش اشاره دارد و می تواند به عنوان

جدول ۷. نتایج آزمون رتبه های فریدمن ابعاد جریان دانش

تعداد	خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
۶۰	۳۸۰/۴۹۷	۷	۰/۰۰۰

شاخص های برازندگی: پس از بررسی برازش مسیر، برازندگی الگوی پیشنهادی مورد بررسی قرار گرفت. برای تعیین کفایت برازندگی الگوی پیشنهادی با داده ها، ترکیبی از شاخص های برازندگی مورد استفاده قرار گرفت. جدول ۸ شاخص های برازندگی الگوی پیشنهادی را نشان می دهد.

با توجه به جدول ۷، مقدار آماره خی دو ۳۸۰/۴۹۷ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ محاسبه شده است. به دلیل اینکه سطح معناداری از مقدار آلفا (۰/۰۵) کوچک تر است فرض صفر مبنی بر نبود اختلاف معنی دار بین عوامل جریان دانش رد و فرض خلاف آن تأیید می گردد. به این معنی که بین عوامل جریان دانش اختلاف معنی دار آماری وجود دارد.

جدول ۸. شاخص های برازندگی

RMSEA	TLI	IFI	CFI	NFI	AGFI	GFI	X ² /df	Df	X ²
۰/۰۵۸	۰/۹۷	۰/۹۷	۰/۹۸	۰/۹۸	۰/۹۷	۰/۹۸	۱/۶۹۶	۸۵۲	۱۴۵۵/۹۸

شاخص نیکویی برازش (GFI) ۰/۹۸، شاخص نیکویی برازش تعدیل یافته (AGFI) ۰/۹۷، شاخص برازندگی هنجار شده

طبق مندرجات جدول ۸، مقادیر شاخص های برازندگی الگوی پیشنهادی، شامل مجذور کای دو با درجه آزادی (۱/۶۹۶)،

باید چالش عوامل مدیریتی را جدی بگیرند و در جهت رفع مانع اقدام نمایند. این یافته‌ها با پژوهش‌های حسینی شاوون، یوزباشی و نسل سراجی (۱۳۹۴)، منوریان، فضلی و مصباحی (۱۳۹۳) و خلیفه، لیو (۲۰۰۳) که عوامل مدیریتی را بدلیل ضعف در رهبری سازمان دانستند، همسو بود.

عوامل فناوری رتبه دوم از نظر موانع و ایجاد محدودیت جریان دانش را کسب کرد. عوامل فناوری در سازمان‌ها مکمل مدیریت دانش محسوب می‌گردد بدین معنی که بدون فناوری، مدیریت دانش اتفاق نمی‌افتد. آنچه که از نتایج مشخص است کتابخانه‌ها از نظر تجهیزات از شرایط نسبتاً خوبی برخوردارند، اما از نظر کارایی بدلیل نبود همسویی لازم بین مدیریت دانش و فناوری اطلاعات و نداشتن کارکنان آموزش‌های تخصصی، استفاده بهینه فناوری موجود را مانع می‌شود. نتایج این پژوهش با پژوهش‌های مقتدایی (۱۳۹۶) و حسینی شاوون، یوزباشی و نسل سراجی (۱۳۹۴) که استفاده نکردن درست و کارآمد از فناوری اطلاعات و ارتباطات را از موانع مدیریت دانش می‌دانند، مطابقت دارد.

عوامل سازمانی رتبه سوم از نظر اهمیت موانع جریان دانش را کسب کرد. عوامل درون سازمانی مانند کمبود زیرساخت‌های محیطی برای پشتیبانی از انتقال دانش و نبود برنامه مدون برای مستندسازی و عوامل بیرونی مانند عوامل سیاسی بخاطر نهاد اجتماعی بودن کتابخانه‌ها، مانع جدی برای مدیریت دانش هستند. تفویض اختیار و انعطاف در ساختار سازمانی می‌تواند بخشی از این موانع را بر طرف سازد، اما آنچه که دارای اهمیت فراوانی است هدایت و رهبری شایسته است. نتایج پژوهش با پژوهش‌های مقتدایی (۱۳۹۶)، حسن‌زاده و تیموری‌تایبه (۱۳۹۴)، حسینی شاوون، یوزباشی و نسل سراجی (۱۳۹۴)، نعمتی انارکی و نوشین-فرد (۱۳۹۳)، منوریان، فضلی و مصباحی (۱۳۹۳) لین، تان و چانگ (۲۰۰۸) در مورد ساختار سازمانی نامناسب مطابقت دارد.

عوامل فردی رتبه چهارم از نظر اهمیت موانع جریان دانش را کسب کرد. اگرچه خوشبختانه عوامل فردی در این پژوهش در رده چهارم از نظر اهمیت موانع قرار دارد و نشان از مانع کم‌تری نسبت دیگر عوامل در مدیریت دانش دارد، اما باید دانست که

(NFI) ۰/۹۸، شاخص برازندگی افزایشی (CFI) ۰/۹۸، شاخص برازندگی تطبیقی (IFI) ۰/۹۷، شاخص برازندگی تولر-لوئیس (TLI) ۰/۹۷ و مقدار شاخص جذر میانگین مجذورات خطای تقریب (RMSEA)، ۰/۰۵۸ به دست آمد که نشان دهنده برازش بسیار مطلوب مدل می‌باشد و نشان دهنده آن است که روابط تنظیم شده متغیرها بر اساس چارچوب نظری تحقیق منطقی بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر موانع عوامل ماهوی دانش، منبع دانش، کانال‌های ارتباطی، عوامل زمانی، عوامل مدیریتی، عوامل سازمانی، عوامل فردی و عوامل فن آوری دانش در کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج حاصل از پژوهش براساس جدول ۶، از نظر رتبه‌بندی، به ترتیب اولویت بیش‌ترین تا کم‌ترین موانع شامل: عوامل مدیریتی با میانگین رتبه ۷/۵۱، عوامل فناوری با میانگین رتبه ۷/۲۵، عوامل سازمانی با میانگین رتبه ۶/۲۴، عوامل فردی با میانگین رتبه ۴/۵۷، منبع دانش با میانگین رتبه ۳/۶۰، عوامل ماهوی دانش با میانگین رتبه ۳/۱۰، کانال‌های ارتباطی با میانگین رتبه ۲/۷۳ و عوامل زمانی با میانگین رتبه ۱/۰۱ بود. عوامل مدیریتی از نظر مدیران بیش‌ترین موانع را در کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی دارند. اگرچه این موضوع اهمیت وظیفه مدیریت راهبری سازمان و تلاش برای سهیم شدن در مدیریت دانش را می‌رساند، از طرفی هشدار برای مدیریت کتابخانه‌هاست. بدین معنی که اولین کاری که باید مدیران انجام دهند رفع مشکل کلیدی‌ترین عامل موفقیت یا نبود موفقیت مدیریت دانش است. عاملی که با ترکیب منابع اقتصادی، فناوری، سازمانی، انسانی، اطلاعاتی می‌تواند به اداره کارآمد و اثربخش سازمان منجر شود. نتایج نشان داد که مدیران در کتابخانه‌های دانشگاهی به‌طور کامل با اهمیت مدیریت دانش آشنایی دارند و اهمیت و مزایای آن را می‌دانند، اما در عمل دچار مشکل هستند. از این‌رو کتابخانه‌ها به‌دلیل رهبری ناکارآمد، نداشتن خط‌مشی مناسب، تجربه و تخصص ناکافی و نبود شناخت کافی از ماهیت و چیستی مدیریت دانش، در تمام زمینه‌های مدیریت دانش کارنامه موفق کسب نکردند. بنابراین به نظر می‌رسد کتابخانه‌ها

کانال‌هایی که قادر باشند گیرنده دانش را با منبع دانش از نظر فرهنگی، زبانی، سطح درک مطالب و هدف به هم مرتبط سازد. بنابراین برای برقراری ارتباط، ایجاد زیرساخت‌های مناسب، آموزش برقراری ارتباط و معرفی کانال‌های مناسب از اهمیت فراوانی برخوردارند. نتایج یافته‌ها با پژوهش‌های لین، تان و چانگ (۲۰۰۸) مطابقت دارد. عوامل زمانی رتبه هشتم از نظر اهمیت موانع جریان دانش را کسب کرد. عوامل زمانی یکی دیگر از عواملی است که برای مدیریت دانش محدودیت ایجاد می‌کند. این موانع نشان از فرصت‌های ناکافی برای انتقال دانش و محدودیت وقت بدلیل درگیر شدن افراد سازمانی به فعالیت‌های جانبی و اجرایی در داخل یا خارج از کتابخانه دارد. آنچه که مسلم است مدیریت دانش شغل نیست، کار روزانه نیست و زمان خاصی ندارد، اما برای کار دانشی وقت و آرامش روحی و روانی لازم است. لذا کسی که ابوالمشاغل است نمی‌تواند کار دانشی انجام دهد. یافته‌ها با پژوهش‌های حقیقت‌طلب (۱۳۹۲) و کیتانوویچ و همکاران (۲۰۱۵) که کمبود زمان ارتباط و تعامل بین افراد را یکی از موانع مدیریت دانش می‌دانند مطابقت دارد.

- مطابق با یافته‌های حاصل شده پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:
- مفهوم موانع جریان دانش به شکل کمی و کیفی مستمر در کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی مورد بازبینی قرار گیرد؛
 - بازرنگری خط‌مشی رهبری و انتخاب مدیران در کتابخانه‌ها مورد توجه قرار گیرد؛
 - مزایای اشتراک گذاری دانش به عنوان ابزاری کارآمد به کارکنان دانش تفهیم گردد؛
 - برگزاری کارگاه‌های آموزشی مستمر جهت تبادل اطلاعات با فن آوری مورد توجه قرار گیرد؛
 - آگاهی فرهنگی، آموزش زبان بین‌المللی، تقویت انگیزه کارکنان مورد توجه قرار گیرد؛
 - با عنایت به نقش و جایگاه عوامل فردی در اشتراک گذاری دانش، برنامه‌ریزی آموزش‌های ادواری پرسنل و تلاش برای ارتقاء سطح دانش آنان مورد توجه قرار گیرد؛
 - از دانش و تجربه نیروهای قدیمی که دانش نهفته در ذهن دارند اما توانایی کار با عوامل فنی جدید مانند کامپیوتر و

سازمان دانشی متکی به دو عامل اطلاعات و کارکنان دانشی است. در کتابخانه‌ها نقش این دو عامل دوسویه است یعنی اطلاعات به کارکنان و کارکنان به اطلاعات وابسته‌اند. توجه به توانمندی کارکنان دانشی، آموزش‌های ادواری پرسنل و تلاش در ارتقاء سطح دانش کارکنان می‌تواند موفقیت مدیریت دانش را تضمین نماید. نتایج یافته‌های این پژوهش با پژوهش‌های مقتدایی (۱۳۹۶)، حسن‌زاده و تیموری‌تابیه (۱۳۹۴)، حسینی شاوون، یوزباشی و نسل‌سراجی (۱۳۹۴)، منوریان، فضل‌ی و مصباحی (۱۳۹۳)، حقیقت‌طلب (۱۳۹۲) که کم توجهی به کارکنان، نداشتن آموزش‌های ادواری، نبود مشوق‌های سازمانی و مشکلات فردی را از موانع عوامل فردی می‌دانند، مطابقت دارد. منبع دانش رتبه پنجم از نظر اهمیت موانع جریان دانش را کسب کرد. این عامل سرچشمه فرایند دانش است چنانچه در این عامل ضعف و کاستی باشد به موجب آن به عوامل دیگر نیز سرایت خواهد کرد. بنابراین باید تلاش کرد تا توان منبع دانش را در حد مطلوب نگه‌داشت. با پاداش‌دهی در حد و شأن ارائه دهندگان دانش، تشویق و آگاهی افراد برای به اشتراک گذاری دانش، می‌توان از موانع موجود این بخش کاست. این یافته‌ها با پژوهش‌های حسینی شاوون، یوزباشی و نسل‌سراجی (۱۳۹۴)، پژوهش عوامل فرهنگی تیمورنژاد و همکاران (۱۳۹۰)، تعیین و اولویت‌بندی موانع اشتراک گذاری دانش در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی پورسراجیان و همکاران (۱۳۹۲)، حقیقت‌طلب (۱۳۹۲)، لین، تان و چانگ (۲۰۰۸) و خلیفه، لیو (۲۰۰۳) مطابقت دارد. عوامل ماهوی دانش رتبه ششم از نظر اهمیت موانع جریان دانش را کسب کرد. امروزه تدوین مکانیسم کنترل دانش تولیدی در مقابل افزایش شدید دانش از مباحث روز دنیای مدیریت می‌باشد. دانش به سرعت در حال تغییر است و محققین در تلاش برای بروز کردن دانش خود هستند. کتابخانه‌های دانشگاهی می‌توانند در این مسیر با در اختیار گرفتن داده‌ها و تبدیل آن‌ها به سطوح بالاتری از اطلاعات و دانش، اطلاع‌آفرینی و خلق دانش تدوین شده نمایند. یافته‌های پژوهش با پژوهش‌های حقیقت‌طلب (۱۳۹۲) و لین، تان و چانگ (۲۰۰۸) مطابقت دارد.

کانال‌های ارتباطی رتبه هفتم از نظر اهمیت موانع جریان دانش را کسب کرد. انتقال دانش از منبع دانش تا گیرنده دانش بدون کانال‌های ارتباطی مطمئن و فوری ممکن نخواهد بود.

بر اشتراک دانش از دیدگاه اعضای هیأت علمی، مدیریت سلامت،
(۵۶)

اینترنت و... را ندارند، جهت انتقال دانش آنها به نیروهای جوان
بهره‌مند شوند.

منابع

- Abell, A.; Oxbrow, N. (2001). *Competing with knowledge: the information professionals. In the knowledge management*. London: Library Association Publication, 66-167.
- AL- Busaidi, K.A. & Adjoints (2010). Sharing knowledge to a knowledge Management System: Examining and The Benefits in and Omani Organization, *Journal of Organization knowledge Management*, 3(2).
- Curado, M., Ramos, I. (2010). Knowledge Management in Organizations: A new Proposal, European Conference on Knowledge Management 11, Portugal, 323-333
- Davenport, T. H., Prusak, L. (1998). *Working Knowledge: How Organizations Manage What the Know*. Boston, Massachusetts, Harvard Business School Press.
- Desouza, K.C. (2003) Strategic Contributions of game rooms to knowledge management: some preliminary insight. *Information & management*, 41(1).
- Eckl, V.C. (2012). Barriers of knowledge transfer. druid society. Copen hagen.
- Gliem J.A., Gliem R.R, editors (2005). Calculating, interpreting, and reporting Cronbach's alpha reliability coefficient for Likert-type cales2003: *Midwest Research-to-Practice Conference in Adult, Continuing, and Community Education*.
- Khalifa, M.; Liu, V. (2003). Determinants of Successful Knowledge Management Programs. *Electronic Journal on Knowledge Management*, 1(2), 103-112.
- Kitarnovich, C.; Hobday, A.J.; van Kerkhoff, L.; Marshall, N.A. (2015). Overcoming barriers to knowledge exchange for adaptive resource management; the perspectives of Australian marine scientists. *Marine Policy*, 52, 38-44 .
- Lin, C., tan, B., chang, S. (2008). An exploratory model of knowledge flow barriers within healthcare organizations. *Information & Management*, 45(5), 331-339
- Lin, C., Wu, J.C., Yen, D.C. (2012). Exploring Barriers to Knowledge Flow At Different Knowledge Management Maturity Stages, *Information & management*, 49, 10- 23.
- Pee, L. G., Kankanhalli, A. (2009). A model of organizational knowledge management maturity based on people, process, and technology. *Journal of Information & Knowledge Management* (02), 79-99.
- Riege, A. (2005). Three- dozen knowledge shiring barriers magers must consider. *Journal of knowhged management*, 9(3), 18- 35.

- اخوان، پ؛ اولیایی، ا؛ دسترنج‌مقانی، ن؛ ثقفی، ف. (۱۳۸۹). توسعه فرآیندهای چرخه مدیریت دانش مبتنی بر عوامل مؤثر بر موفقیت دانش. *فصل‌نامه سیاست علم روز*، ۳(۲).
- حسن‌زاده، م؛ تیموری‌تاییه، م. (۱۳۸۴). جریان دانش در شرکت‌های دانش‌بنیان پارک علم و فناوری دانشگاه تهران و ارائه مدل مفهومی. *مطالعات دانش‌شناسی*، ۱(۲).
- حقیقت‌طلب، م. (۱۳۹۳). *شناسایی و استخراج موانع جریان دانش مبتنی بر سطوح مدل بلوغ مدیریت دانش سازمان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین. قزوین.
- حلاجیان، ا. (۱۳۹۵). بررسی و اولویت‌بندی موانع استقرار مدیریت دانش در شرکت مادر تخصصی فرودگاه‌های کشور با روش تحلیل سلسله مراتب. *فصل‌نامه مدیریت شهر*، ۴۵.
- حیسنی‌شاوون، ا؛ یوزباشی، ع؛ نسل‌سراجی، ر. (۱۳۹۴). وضعیت مدیریت دانش و عوامل مؤثر بر استقرار آن در دانشگاه علوم پزشکی تهران، *راهبرد فرهنگ*، ۳۰.
- علیپور، و. (۱۳۹۳). مدیریت دانش؛ تعاریف و مفاهیم، برگرفته از سایت مرکز تحقیقات و مطالعات رسانه‌ای (همشهری).
- مصباحی‌جمشید، م. (۱۳۹۱). تعیین موانع اشتراک دانش برای استقرار مدیریت دانش. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک، اراک.
- مقتدایی، ل. (۱۳۹۶). بررسی موانع دانش‌آفرینی در آموزش عالی از دید اعضای هیأت علمی دانشگاه اصفهان. *نامه آموزش عالی*، ۱۰(۳۸).
- منوریان، ع؛ فضل‌ی، ف. و مصباحی، ج. (۱۳۹۳). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده تسهیم دانش در یک سازمان دولتی. *فرایند مدیریت توسعه*، ۲۷(۹۰).
- نعمتی‌انارکی، ل؛ نوشین‌فرد، ف. (۱۳۹۳). بررسی عوامل سازمانی مؤثر

Identification and ranking of knowledge flow barriers in Islamic Azad University libraries

Asgar akbari

Faculty Member of Knowledge and Information Science, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran
akbari1149@gmail.com

Abstract

Objective: Identifying and ranking barriers to knowledge flow in Islamic Azad University libraries to implement the deployment of knowledge management.

Methods: Research method was survey. The statistical population of the study include all managers of the central libraries of Islamic Azad University with at least 2 employees and 60 managers. The data collection tool was an organized questionnaire that its reliability was calculated with Cronbach's alpha of 0/87. Data analysis is done by using Friedman test and using SPSS software version 22.

Results: From the most to the least obstacles average ratings include: management factors with 7/51; technology factors with 7/25; organizational factors with 6.24; individual factors with 4/5; source of knowledge with 3/60; the material knowledge factors with 3/10; communication channels with 2/73; time factors with 1/01.

Conclusion: The results showed that the eight factors of barriers to knowledge flow, implementation of knowledge management establishment in Islamic Azad University libraries make constrains. In order to eliminate existing obstacles attention to managerial factors is one of the main priorities of libraries.

Keywords: Knowledge Management, Knowledge Flow- Barriers, Islamic Azad University-libraries
